

نماینده سینمای فرانسه در اسکار یک فیلم اقتباسی جنگی است ولی سینمای ایرانی همچنان بی توجه به کتاب‌های حوزه دفاع مقدس

هنر روایت جنگ در فرانسه



میلاد جلیل زاده

روزنامه‌نگار

امسال یک فیلم جنگی، نماینده سینمای فرانسه در اسکار خواهد بود و ما در حالی به گفته معاونت بین الملل بنیاد سینمایی فارابی، اساسا با نیت «فشار بر دولت آمریکا» به این مراسم می‌رویم که خیلی‌ها موقع تصمیم‌گیری برای انتخاب فیلم ارسالی به اسکار فکر می‌کردند سینمای دفاع مقدس فقط برای ما مصرف داخلی دارد و مخاطبان جهانی از آن استقبال نخواهند کرد. همین شد که یک اثر دفاع مقدسی با ساختاری قوی، از ارسال به این مراسم باز ماند و در عوض فیلمی دیگر به آن مراسم رفت که حتی همان معاون بین الملل بنیاد سینمایی فارابی و عضو هیات انتخاب فیلم ایرانی ارسالی به اسکار هم اعتراف می‌کرد احتمال جایزه گرفتن یا حتی نامزد شدن آن فیلم بالا نیست. اما آیا سینمای دفاع مقدس فقط برای مخاطب داخل کشور مناسب است؟ همین استدلال سال‌هاست باعث شده که فرصت حضور در عرصه‌های جهانی از آثار دفاع مقدسی به‌طور کامل گرفته شود و نوع دیگری از فیلم‌ها که عموما بحث قدیمی «سبانه‌نمایی» در موردشان جریان دارد، از چنین موقعیتی برخوردار باشند. به نظر می‌رسد این استدلال باید به‌طور معکوس به کار گرفته شود؛ فیلمی که کژی‌ها و کاستی‌های داخل کشور را نشان می‌دهد، اگر تولید آن به نیت اصلاح و تنبیه بوده، مخاطب آن مسئولان و مردم خودمان هستند و فیلمی که راجع به حقانیت و مظلومیت یک کشور طی

جنگی طولانی و فراگیر ساخته شده را باید خارجی‌ها ببینند؛ وگرنه مردم خود ایران، همه قبول دارند که در این جریان عراق متجاوز بود و دفاع آنها از میهن‌شان مشروعیت داشت. «خاطرات جنگ» (Mémorial of War) نام فیلمی است به کارگردانی امانوئل فینکیل که از میان چندین و چند فیلم شاخص فرانسوی برای حضور در مراسم اسکار امسال انتخاب شده است. این انتخاب بسیار دشوار بود، چراکه فرانسه امسال چند فیلم مهم در سبد تولیداتش داشت و به همین دلیل هیات انتخاب فیلم ارسالی به اسکار، نتوانسته بود در موعد مقرر نتیجه نهایی را اعلام کند و این اعلام با تعویق رخ داد. اما در نهایت آنچه انتخاب شد یک فیلم جنگی بود، آن هم ۶۵ سال بعد از آخرین گلوله‌ای که در جنگ جهانی دوم شلیک شده بود. نکته مهم و قابل توجه در مورد «خاطرات جنگ»، اقتباسی بودن این اثر است. «خاطرات جنگ» از کتاب «درد» نوشته مارگریت دوراس، نویسنده صاحب‌نام فرانسوی اقتباس شده و نام فرانسوی‌اش همانا با اثر ادبی (La Douleur) است.

حال اگر از این منظر پرسیده شود که سینمای جنگ در ایران چقدر توانسته است در اقتباس از منابع ادبی فعال باشد، ممکن است جواب دلسردکننده‌ای که در برابر این پاسخ قرار می‌گیرد، با توجهی از این دست مواجه شود که ما اساسا به لحاظ ادبیات داستانی در داخل کشورمان ضعف داریم، در نتیجه سینمای اقتباسی‌مان هم نمی‌تواند قوی باشد. اما اگر این توجیه را از شکل کلی استدلال آن خارج کنیم و به‌طور اخص راجع به حوزه دفاع مقدس مورد بررسی قرار دهیم، خواهیم دید که ادبیات ایران در این زمینه به‌خصوص چندان هم ضعیف نبوده و به‌رغم اینکه نمی‌شود گفت حق

تمام آنچه شایسته و بایسته چنین موضوع گرمی است ادا شده، اما کارهای درخورد تحسینی هم با این موضوع تولید شده‌اند؛ طوری که می‌شود قضاوت درباره وزن دو شاخه ادبی و سینمایی دفاع مقدس را به نفع ادبیات داستانی چکش زد و با رعایت احترام بزرگانی که تعدادی از بهترین فیلم‌های دفاع مقدس ایران را ساخته‌اند، ادبیات را در چنین زمینه‌ای بسیار موفق‌تر دانست. سینمای دفاع مقدس در سال‌های اوج توجه به آن، توانست جلوه‌های ویژه میدانی را در ایران به‌طور اساسی سروسامان دهد و حالا دفاع مقدس در دوران اوج ادبی‌اش می‌تواند شیوه اقتباس سینمایی را سال‌ها پس از افول جریان موج شدن در دیدگان جهانی مناسب نبینند، بین مخاطبان هم ترویج می‌دهند، مشکلی است که با تقویت روحیه خودباوری باید رفع شود؛ اما اینکه چرا ادبیاتی تا این حد غنی که حول‌وحوش مضمون دفاع مقدس شکل گرفته تا به حال راهی به سینمای ایران پیدا نکرده است، سوال دقیق‌تری محسوب می‌شود که بخش عمده پاسخ آن را می‌توان با بررسی شیوه مدیریت فرهنگی کشور پیدا کرد.

آثار ادبی حوزه دفاع مقدس در ایران با اقبال بسیاری از سوی مخاطبان مواجه شدند و حتی برخی از این آثار، جزء پر فروش‌ترین حوزه ادبیات و کتاب هستند ولی اینکه چرا سینمای ایران نسبت به ساخت فیلم در این حوزه با پرداخت دقیق نسبت به ادبیات دفاع مقدس بی‌تفاوت است، واقعا جای سوال دارد. سال گذشته و با شروع هفته دفاع مقدس



بسیاری از مجموعه‌های فرهنگی کشور هستند. از همین حالا می‌شود حدس زد که اگر «خاطرات جنگ» در اسکار جایزه بهترین فیلم یا بهترین کارگردانی را بگیرد یا حداقل در جمع نامزدها قرار داده شود، از فردای همان روز تبدیل به الگویی جدید برای بسیاری از فیلمسازان ایرانی خواهد شد، فیلمسازانی که از خارج از مجموعه دفاع مقدس و صرفا با وسوسه ساخت فیلم‌های گران قیمت، موضوعات جنگی را برای کار انتخاب می‌کنند. این اتفاقی است که در مورد تعدادی از فیلم‌های جنگی دنیا به‌خصوص «نجات سرباز رایان» افتاد و توسط بسیاری از فیلمسازان ایرانی مورد تقلید قرار گرفت. این در حالی بود که ایران نه تنها الگوهای ارزنده اما مهجورمانده‌ای در سینمای جنگ داشت که مسئولان فرهنگی کشور آنها را درخورد کلاس‌های جهانی نداشتند و چنین دیدگاهی را در موردشان ترویج هم دادند، بلکه ادبیات غنی و دست‌نخورده‌ای در این زمینه وجود دارد که سینمای ما را از تقلید و کپی‌برداری بی‌نیاز می‌کند.

از طرف مرکز تولید متن سازمان سینمایی حوزه هنری اعلام شد که ۱۱ کتاب مشهور در حوزه دفاع مقدس قرار است تبدیل به فیلمنامه شوند و پس از آن پروسه ساخت آنها در دستور کار قرار گیرد. «نورالدین پسر ایران» نوشته معصومه سپهری، «پایی که جاماند» سیدناصر حسینی‌پور، «میهمان صخره‌ها» وحله صوری، «دا» سیده‌زهر حسینی، «حرمان هور» یادداشت‌ها و دست‌نوشته‌های شهید احمد رضا احدی، «خاطرات مرضیه حدیدچی‌دباغ» به قلم محسن کاظمی، «روزهای بی‌آینه» گلستان جعفریان و «زندانی فاو» اثر مهرداد آزاد از جمله آثاری بودند که گفته شد در همان تاریخ تولید فیلمنامه آنها به اتمام رسیده و اعلام شد که دو کتاب «گلستان یازدهم» و «وقتی منتاب گم شد» از سوی این مرکز در دست بررسی هستند تا امکان تولید فیلمنامه از این آثار ارزیابی شود. اما یک سال گذشته و می‌شود حدس زد که همچنان اگر چند سال دیگر هم بگذرد هیچ اتفاق خاصی رخ نخواهد داد و اعلام و انتشار این اخبار هم جزء روال اداری و معمولی

«شیار ۱۴۳»



شاید یکی از مهم‌ترین فیلم‌های سینمای ایران در حوزه دفاع مقدس که طی سال‌های اخیر از آن رونمایی شد، «شیار ۱۴۳» به کارگردانی نرگس آبیاری باشد. او سال‌ها قبل از ورودش به حوزه سینما، به‌عنوان یک داستان‌نویس در حوزه دفاع

مقدس شناخته می‌شد. مجموعه داستان «اختر و روزهای تلواسه» یکی از نوشته‌های آبیاری در دوران نویسندگی‌اش بود. این کتاب مجموعه‌ای از ۱۱ داستان است که ۱۰ داستان آن نسبتا کوتاه هستند و داستان یازدهم که عنوان کتاب هم هست، بلند است. «شیار ۱۴۳» براساس همین داستان نوشته شد و بسیار هم مورد توجه قرار گرفت. این فیلم اقتباسی از آن جهت قابل توجه است که نویسنده رمان و اقتباس‌کننده از آن، هر دو یک نفر هستند. البته خیلی‌ها با شنیدن این موضوع که آبیاری فیلمش را براساس داستانی از خودش نوشته، منبع اقتباس را به اشتباه اثر دیگری از او که «چشم‌سوم» نام داشت تصور کردند که البته ماجرای آن به «شیار ۱۴۳» بی‌شباهت هم نبود. این اتفاق باعث شد توجهات بسیاری به سمت «چشم‌سوم» هم برگردد و به علاوه خود آبیاری این بار مستقل کتاب جدیدی همانا فیلم منتشر کرد که هم از «اختر و روزهای تلواسه» و هم از «چشم‌سوم» پر فروش تر بود.

«آفتاب و تگرگ»



مسعود کیمیایی در سال‌های قبل از انقلاب، براساس قصه «دش‌اکل»، فیلم ساخته بود ولی اینکه کتابی از صادق هدایت قرار باشد منبع الهام یک فیلم دفاع مقدسی باشد، خیلی بعید به نظر می‌رسد. شاید باورش سخت باشد ولی در جشنواره سی‌وسوم

فیلم فجر، فیلم سینمایی «آفتاب و تگرگ» به کارگردانی رضا کریمی رونمایی شد که این کارگردان در مورد اثر دفاع مقدسی گفته بود: «طرح اولیه این فیلم تشابه زیادی به قصه «دش‌اکل» صادق هدایت داشت که از یک جایی به بعد تصمیم گرفتیم از آن داستان استفاده کنیم و ایده اولیه فیلم باعث شد این قصه را بنویسیم.» این فیلم سینمایی نه تنها در جشنواره فیلم فجر با اقبال منتقدان و اهالی رسانه مواجه نشد، حتی در اکران عمومی هم موفقیت چندانی نداشت. در این فیلم، بیش از آنکه شخصیت رزمند، در قصه جای بگیرد، مورد استفاده ابرازی قرار گرفته است و داستانش هیچ ارتباطی با دوران دفاع مقدس ندارد و تنها صحنه‌های جنگ آن مربوط به مستندهایی است که ما بارها از تلویزیون دیده‌ایم. از سوی دیگر باید گفت فیلمنامه این اثر با آن که ماجراهایی نیز به داستان اصلی افزوده ولی این اضافات هیچ کمکی به پیشبرد داستان اصلی نکرده است.

«چتری برای کارگردان»



داستان فیلم تلویزیونی «چتری برای کارگردان» راجع به احمدزاده نوشته و پرویز شیخ‌طادی آن را کارگردانی کرده است. داستان در برهه زمانی حدود یک ماهه و در روزهای آغاز جنگ ایران و عراق در شهر آبادان اتفاق می‌افتد. در شرایطی که آبادان در محاصره

دشمن است، شخصیتی وارد شهر می‌شود که ذهنیتی خیال‌پرداز و سینمایی دارد و اصلا در بند واقعیت‌های اطرافش نیست. و حالا به دنبال ایجاد ارتباط میان تخیل خود و واقعیت‌های اطرافش است. گفته می‌شود این فیلم که بارها از شبکه‌های مختلف سیما روی آنتن رفته، براساس زندگی شهید جمشید محمودی ساخته شده است. شهید جمشید محمودی از جمله رزمندگانی بود که ضمن حضور در عملیات‌های مختلف از بدو شروع جنگ تحمیلی تا لحظه شهادت، هرگز رسالت هنری‌اش را به‌عنوان فیلمساز غیر حرفه‌ای جنگ فراموش نکرد و در سال ۱۳۶۶ در جزیره مینو آبادان به شهادت رسید. داستان «چتری برای کارگردان» یکی از داستان‌های کوتاه کتاب «داستان‌های شهر جنگی» حبیب احمدزاده است. تا به حال پنج داستان از حبیب احمدزاده به فیلم برگردانده شده که این آثار توسط کارگردانی چون عبدالحسین برزیده، خسرو سینایی و آرش میریان کارگردانی شده‌اند.

«اتوبوس شب»



«سی‌ونه و یک اسیر» داستانی است که منبع اقتباس برای فیلم سینمایی «اتوبوس شب» قرار گرفته است. حبیب احمدزاده در این داستان، ماجرای یک نوجوان بسیجی را روایت می‌کند که مامور تحویل تعدادی از اسرا به پشت جبهه است. کیومرث

پوراحمد، کارگردان «اتوبوس شب»، در مورد شیوه اقتباس از این داستان گفته است: «نگارش فیلمنامه «اتوبوس شب» در طول ۹ ماه به پایان رسید و اولین فیلم دفاع مقدسی ام بود که توانست به فستیوال‌ها راه یابد. وقتی قصه حبیب احمدزاده را خواندم موضوع آن توجهم را به خود جلب کرد. از نویسنده اجازه گرفتم تا آن را به صورت فیلمنامه درآورم. آقای احمدزاده در تمام مراحل کار کنار من قرار گرفت و اگر او نبود این فیلم ساخته نمی‌شد.» پورا احمد که نمونه مشهور اقتباس او در «قصه‌های مجید» نوشته هوشنگ مرادی کرمانی است؛ پس از پایان همکاری با احمدزاده در فیلم «اتوبوس شب» اعلام کرد که قصد دارد داستان دیگر از وی با نام «شرطین با ماشین قیامت» را هم بسازد که هیچ‌وقت محقق نشد و بعد از شکست تجاری فیلم دفاع مقدسی «۵۰ قدم آخر» بارها اعلام کرد که دیگر سراغ ساخت فیلم در این ژانر نخواهد رفت.

چارسو



محاکمه غیابی خواننده زیرزمینی

امیرحسین مقصودلو که در فضای موسیقی زیرزمین به امیر تتلو شهرت دارد، در یکی دو سال اخیر به یکی از چهره‌های حاشیه‌ساز موسیقی و حتی سیاست تبدیل شده است؛ حاشیه‌هایی که گویا تمامی ندارند. او که گفته می‌شود این روزها در ترکیه حضور دارد و بنا به ادعایی دیگر تصمیم ندارد که به ایران بازگردد، در برخی از مسائلی که فردی که گفتید مطرح کرده موهنی را به ساحت مقدس اهل بیت (ع) در صفحه شخصی اینستاگرامش منتشر کرد. این خواننده زیرزمینی بعد از گذاشتن این پست‌ها با انتقادهای بسیاری در فضای مجازی مواجه شد و مجبور شد که این پست‌ها را از صفحه شخصی‌اش، پاک کند. روز گذشته محسنی اژه‌ای، سخنگوی قوه قضائیه در پاسخ به سوالی درباره صحبت‌های اخیر امیرحسین مقصودلو و اینکه آیا پرونده‌ای در این رابطه تشکیل شده است؟ گفت: «طبیعی است کسانی که این سوی آب باشند یا سوی آب و اقدام مجرمانه انجام بدهند قابل تعقیب هستند. در برخی از مسائلی که فردی که گفتید مطرح کرده عنوان مجرمانه‌ای داشته، دادستان برای آنها پرونده تشکیل خواهد داد و به صورت غیابی محاکمه می‌شود و اگر قاضی تشخیص دهد حکمش را هم صادر می‌کند.» این اظهارات اژه‌ای در حالی است که گفته می‌شود امیر تتلو در ترکیه حضور دارد و در حال آماده‌سازی برگزاری کنسرت جدیدش در آن کشور است.



دلایل خانه‌نشین شدن علیرضا افتخاری

علیرضا افتخاری، خواننده موسیقی سنتی در گفت‌وگویی با «مهر» از دلایل خانه‌نشین شدنش می‌گوید: «در این روزها فعلا تلاش می‌کنم بدون حاشیه و جنجال خانه‌نشین بوده و مشغول کارهای شخصی خودم باشم. به هر حال من نه اهل تبلیغ و نه اهل جنجال آفرینی هستم و همواره به حقیقت فکر می‌کنم. گویی اینکه حقیقت به من از طرف برخی‌ها می‌گوید که آقای افتخاری فعلا نیازی به شما نداریم! فکر می‌کنم برخی از مردم عزیز کشورم همچنان علاقه‌مند این هستند که آواز بخوانم و کار تولید کنم ولی اینکه از چه راهی وارد شوم را نه آنها می‌دانند و نه خودم. گویا فعلا راهی وجود ندارد و برخی‌ها نه حرمتی قائل هستند و نه بزرگ و کوچک می‌شناسند. آنها اصلا آگاه نیستند که من و هم‌نسلانم چه تلاش‌هایی را برای اعتلای موسیقی انجام داده‌ایم. من از این شرایط هیچ گلایه‌ای ندارم و تا امروز نیازم را به صفر رسانده‌ام چرا که بر این باورم این شرایط وجود دارد که باید با آن کنار آمد. شاید این روزها گرفتاری مردم آنقدر زیاد باشد که نه به موسیقی فکر کنند و نه به علیرضا افتخاری. آنها فعلا باید کاری کنند که در این شرایط خجالت‌زده همسر و فرزندان‌شان نباشند و ای کاش من در شرایطی قرار داشتم که به سهم خودم کاری می‌کردم تا زحمت آنها کم شود.»



آغاز اکران «گیشه پاییزه» در سینماهای ایران

بعد از گذشت حدود پنج روز از تعطیلی سینماها برای تاسوعا و عاشورای حسینی، سینماها از اول مهرماه دوباره به روال قبلی خود برگشتند و اکران فیلم‌های سینمایی خود را آغاز کردند. از اول مهر فیلم‌هایی چون «چراغ‌های ناتمام» به کارگردانی مصطفی سلطانی در ژانر دفاع مقدس، «یک کیلو بیست و یک گرم» ساخته رحیم طوفان با موضوعی اجتماعی و اشاره به طبقات فرهنگی جامعه، «آخرین بار کی سحر را دیدی» ساخته فرزاد مومتن در سبک پلیسی-اجتماعی، «دش‌اکل» ساخته محمد عرب که روایتی برگرفته از قصه صادق هدایت است و رابطه‌ای عاشقانه را بیان می‌کند، «پشت دیوار سکوت» به کارگردانی مسعود جعفری جوزانی و در ژانری اجتماعی به بیان بیماری ایدز می‌پردازد، «شعله‌رو» به کارگردانی حمید نعمت‌الله که داستان زندگی مردی را روایت می‌کند که احساس بی‌ارزشی می‌کند و این همه زندگی‌اش را تحت‌تاثیر قرار داده است، «تنگه ابوقریب» ساخته بهرام توکلی در ژانر دفاع مقدسی و «کاتیوشا» به کارگردانی علی عطشانی اکران‌شان در بیشتر سینماها ادامه خواهد داشت. با شروع فصل پاییز، فیلم‌های جدیدی روی پرده سینماها خواهند رفت؛ «مغزهای کوچک زنگ زده»، «جاده قدیم»، «ماهورا»، «سوفی و دیوانه» و «هشتگ» به ترتیب در گروه‌های آزادی، ایران، استقلال، کوروش و زندگی اکران خواهند شد.



توصیه نوازنده سرشناس برای رفتن به روضه

رضا مهدوی، آهنگساز و نوازنده سنتور خاطره جالبی از ابوالحسن صبا، استاد موسیقی و نوازنده سرشناس ایرانی نقل کرده و گفته است: «استاد ابوالحسن صبا در ایام محرم کلاس‌هایش را تعطیل می‌کرد و به شاگردانش می‌گفت که پای منبرها بنشینید و ببینید که واعظان و مداحان چه می‌خوانند. در آن زمان خوانندگان وارسته‌ای بدون مزد و منت در دستگاه امام حسین (ع) می‌خواندند. این خوانندگان بهترین اشعار را به بهترین شکل اجرا می‌کردند. استاد صبا هم از این مساله آگاه بود و می‌دانست که این واعظان و مداحان نغمه‌های بسیاری در سینه دارند، به همین دلیل به شاگردانش تاکید می‌کرد که در ماه محرم پای منبرها بنشینند. استاد صبا می‌دانست که مذهب از موسیقی چه بهره‌برداری‌هایی می‌کند و موسیقی هم چه خدمتی باید به مذهب بکند. استاد صبا جمله معروفی را به حسین تهرانی می‌گوید: «من نمی‌دانم اگر این تعزیه از بین برود، چه چیزی حافظ و ضامن موسیقی دستگاهی ایران می‌شود.» استاد صبا این را از آن جهت می‌گوید که تمام خوانندگان تعزیه در قالب دستگاه‌های موسیقی ایرانی می‌خواندند. این از نمونه‌هایی است که می‌توانیم بگوییم که مذهب در ایران چه استفاده‌ای از هنرها کرد که ما اکنون این هنرها را با عنوان هنرهای دینی می‌شناسیم. قبل از اسلام هم مسیحیت و یهودیت چنین نمونه‌هایی داشته‌اند.»